

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMRIR TEDOLDI
Tiskarna T. Marioni - Videm

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

NAROČNINA:
Za Italijo: polletna 600 lir -
letna 1000 lir - Za inezemstvo:
polletna 800 lir - letna 1500 lir
Oglesi po dogovoru.
Posamezna številka 50 lir

Leto XVI - N. 9 (325)

Udine, 15. maja 1965

Izhaja vsakih 15 dni

Maj 1945
Maj 1965

Pred dvajsetimi leti na dan 9. maja so zvonovi veselo oznanjali zmago nad nacifašizmom.

Zmage so v zgodovini navadno slavili predvsem veliki, močni (in večkrat tudi osvaja) narodi in države. Majhna ljudstva in dežele pa se zmag velikih niso mogle veseliti, ker jim navadno zmage močnih tudi niso prinesle kdove kaj sreče, ampak prej skrbi. Svetovni boj proti fašizmu pa je bil prvi primer v zgodovini, da je imelo tako rekoč vse človeštvo skupnega sovražnika, nevarnega tako velikim kot malim ljudstvom in ogrožajočega ves tedanji zgodovinski razvoj, civilizacijo in humanost. Šlo je za bitko za samo človečnost sveta in zato so bili mali narodi, ki jih je fašizem še posebno ogrožal, v tej bitki ne glede na moč svojega vojnega potenciala najstrastnejši borci.

Slovenski narod, ki ga je nameraval fašizem čimprej sploh izbrisati iz zgodovine, je bil v tej svetovni bitki ne le med največjimi mučeniki, ki so krvaveli tako, da so še danes celo velika ljudstva začudena, da je lahko majhna dežela vzdržala tako trpljenje, ampak je bil ne glede na svojo številčnost s svojim uporom celo zgled še manjšim ljudstvom, kako se je treba razčlovečenemu fašizmu upreti.

Slovenski narod se je v tej dolej najokrutnejši vojni zgodovinsko prerodil, saj je bil obnem svojo revolucijo. Zato je bil njegov boj tako malo ali nič podoben majhnim revolucijam in prevratom, ki se dogajajo po svetu. Bil je namreč hkrati zgodovinsko usodna bitka za nacionalni obstoj in za novo, bolj človeško družbeno ureditev. Čim manjši je narod, tem usodnejša je bitka, zato se slovensko ljudstvo letos ob 20-letnici osvoboditve spominja dogodkov in časov upora kot najusodnejših in najodločilnejših zgodovinskih ur svoje zgodovine.

Vojaške služnosti še bolj stroge?

Ne izgleda, da bi kaj kmalu prišlo do rešitve resnega problema vojaških služnosti, o katerih je govora na drugem mestu časopisa, ki tako negativno vplivajo na ekonomski in turistični razvoj videmske pokrajine in že tako revne Beneške Slovenije, pa čeprav so se zanje že zavzemale oblasti in osebnosti, med temi tudi podtajnik za obrambo Pelizzio, razne ustanove, pokrajina in tudi dežela.

Ni naša naloga, da bi razsojali, če so te služnosti sploh še povsod potrebne in to v času, ko se moderne znanosti vedno bolj utrjujejo in se prav posebno one vojaške. Omejili se bomo samo, da poudarimo dejanje in odredbe, ki morejo kakorkoli nuditi praktičen dokaz, da se, kot smo povedali zgoraj, zelo trudijo, da bi se našlo ustrezno rešitev problema po želji zainteresiranega prebivalstva in krajev.

Na tem mestu si dovoljujemo povedati, da je na občinski oglasni deski v Cavazzo Carnico obešen dekret, ki ga je izdalo ministrstvo za obrambo, ki prepoveduje odpiranje cest, gradnjo židov ali hiš, višati že obstoječe nadzidke, kopiciti zemljo ali drug material, kopati kakršnekoli jame, saditi dreve in grmovje, delati jarke ali kanale, ki imajo več kot en kvadratni meter premera.

Dekret opozarja tudi, da morejo lastniki ozemelj in zgradb, ki so prizadeti zaradi služnosti, ker se je zmanjšal obdavejljiv dohodek, zaprositi pristojne finančne urade za revizijo katasterske ocenitve.

Vsi pa vedo, kako gre pri nas na prejšji birokratski aparat; in o razlastit-

vah v Beneški Sloveniji in Kanalski dolini je dovolj dejstvo, da so še ljudje, ki plačujejo davke na razlašena ozemlja in jim ni bila še povrnjena škoda, ki so jo utrpeli v prvi svetovni vojni.

Italijanski socialisti proti ameriški intervenciji v Vietnamu in S. Domingu

Na svojem zadnjem zasedanju je centralno vodstvo italijanske socialistične stranke (odsoten je bil samo podpredsednik vlade posl. Pietro Nenni) najodločneje soglasno obsodilo, kot že za Vietnam, intervencijo ZDA v S. Domingu.

Tu objavljamo zaključno sporočilo, v katerem je rečeno: «Vodstvo PSI, po proučitvi mednarodnega položaja, ki je nastal po ameriški intervenciji v notranjo krizo republike S. Domingo in po usmeritvah splošne pol ike, s katerimi so jo utemeljili, ponovno poudarja stališče stranke glede pravice vsakega naroda do samoodločbe, izven vsakršnega zunanje posega, načela, ki ga vsebuje statut OZN in statut OAD; soglasno graja intervencijo ZDA v notranjo krizo, v kateri se ljudstvo S. Dominga bori za ponovno vzpostavitev ustavne zakonitosti; to grajo je že izreklo javno veliko število latinsko-ameriških držav; zatrjuje, da vlada ZDA ne more računati s kakršnokoli solidarnostjo Italije.

ŠE VSE ALI SKORAJ VSE ČAKA NA REŠITEV

Pomagati Beneški Sloveniji in Reziji, da ne bo propadlo njihovo gospodarstvo

Revščino in zapuščenost naj nadomestita izdatna pomoč in večja skrb za usodo slovenske jezikovne skupnosti - Člani deželne vlade pri predsedniku republike - Ustvariti možnosti, da se bodo ljudje zaposlili na domačih tleh - Razviti turizem in odpraviti vojaške služnosti - Bodo v Karniji postavili topilnico za cinkovo in svinčeno rudo, ki jo kopljejo v Rablju v Kanalski dolini?

Že dolgo, že predolgo opisujemo nič preveč tolažilno sliko Beneške Slovenije, doline Rezije in Kanalske doline in to vedno z upanjem, da bi odgovorni krogi - vlada, dežela, pokrajina - priskočili na pomoč in jih rešili popolnega propada. Vsako naše pisanje je bilo nek apel, pravi in skoraj obupen krik alarma.

Današnji povratek na spet isti argument ni drugega kot naša dolžnost, da branimo pravice in prikažemo najosnovnejše ekonomske potrebe prebivalcev slovenskega jezika videmske pokrajine, in se povračamo tudi zato, ker je bila deželna vlada, ki ima deliberativno in izvršilno oblast - tako v videmski in goriški pokrajini kot na tržaškem ozemlju - pred nedavnim sprejeta pri predsedniku republike Saragatu, ki je obljubil, da se bo za avtonomno deželo Furlanijo-Julijsko Benečijo resno zavzel.

Jasno, da se je predsednik republike skliceval tudi na pravice jezikovnih manjšin, na pravice, ki jih šteti republiška ustava in so potrjene tudi v členu 3 posebnega statuta dežele Furlanija-Julijska Benečija, ki se tičejo skoraj izključno prebivalstva slovenskega jezika videmske pokrajine, ker ne uživa, in se ne razume zakaj, gotovih beneficijev, kakršne že uživajo Slovenci na Gorškem in tržaškem ozemlju. Ne bo neumestno, če objavimo na tem mestu malo, a jasnih besed zgoraj omenjenega člena 3: «V deželi se priznava enakost pravic in postopanja vsem državljanom, pa naj pripadajo h katerikoli jezikovni skupini z zaščito njihovih etničnih in kulturnih značilnosti».

Beneški Slovenci, oni v Kanalski dolini in Rezijani imajo celo vrsto vprašanj, ki čakajo na rešitev. V prvi vrsti naj bi izginili iz njihovih vasi uboštvo in zapuščenost in zato naj bi se izdelal organski načrt, da bi moglo priti čimprej do splošnega ekonomskega izboljšanja in da bi se odpravila emigracija, ki jemlje našim krajev najboljše energije.

Prvi načrt naj bi zavzemal Nadiško

dolino in njene privlačne, a revne sodeline, kjer se ni do danes še nič napravilo, nasprotno, podrlji so še tisto malo koristnega, ki je obstajalo: cementarno v Sv. Lenartu in tovarno SETSA v Cedadu.

In kaj naj rečemo o živinorejskem patrimoniju, ki je skoraj na tleh v vseh sedmih komunih, ki tvorijo takomenovani «Nadiški bazen». Pomislite: pred to zadnjo vojno je bilo še 14 tisoč glav goveje živine, danes jih je pa le malo več kot 4.500. Ze te številke same so dovolj, da povedo ekonomski propad.

Nič manj zaskrbljajoča je situacija v sadjarskem sektorju, ki je predstavljal za živinorejskim za skoraj vsako družino gotov vir, seveda stranski, a tolikšen, da so mogli diskretno zao-krožiti splošne dohodke. Po pravici povedano pa tukaj ni vsa človeška krivda, da je tako. Zadnje čase so se namreč pojavili razni zajedavci, ki napadajo posebno češnje in kostanj in je prav zaradi tega to sadje in dreve skoraj uničeno. Manjša produkcija je imela kot prvi odsev tudi v izgubi tržnih izhodov.

Ce se bo sadjarstvo zopet utrdilo, ga bo treba znati obdržati in to seveda s primernim zadrugištvom. Zgradil naj bi se zato večji center za zbiranje in konzerviranje sadja in tovarno, ki bi ga predelovala v sokove in marmelade. Tu bi se moglo zaposliti precej moške in ženske delovne sile in tudi emigraciji bi bil na ta način lahko zadan hud udarec.

Da bi podprli vse te načrte, pa bi bilo potrebno razširiti seveda tudi cestno mrežo, ker more samo ta olajšati zveze in trgovski razvoj. Lahko bi pričeli s cesto, ki bi povezovala sovodenjsko, šenlenarsko in Idrijsko dolino. Na ta argument se bomo še povrnili. Za sedaj naj povemo le, da so nekatere vasi dostopne samo po stezah, kar prinaša veliko škodo ljudem, ki so primorani prenašati vse tovore na hrbtu, ljudem, ki kljub vsemu govore še slovenski, pa čeprav niso imeli in nimajo nobene šole, kjer bi poučevali materinščino in čeprav se vodi proti njim neko gotovo podtalno politiko, da bi jih «asimilirali», politiko, ki v bistvu ni drugega kot raznarodovanje.

Naj nam bo dovoljeno, da še enkrat vzbudimo splošno pozornost in predvsem pozornost pri deželni vladi, da se bodo ustvarile baze za hitro ekonomsko obnovo, ki bo vtila zaupanje in rešila prebivalstvo slovenskega jezika revščine in obupa.

In predno zaključimo, naj spregovorimo par besed še o topilnici, ki naj bi se zgradila nekje v naši deželi, da bi predelovala cinkovo in svinčeno rudo, ki jo kopljejo v Rablju v Kanalski dolini. V teh zadnjih časih se je o tem mnogo razpravljalo tudi v višjih krogih: na sedežu pokrajine, dežele in v Rimu. Kaj je torej še potrebno, da se zadevo uredi, ki bi prinašala vsem toliko koristi?

ZA NAŠE EMIGRANTE

VEDNO MANJ TUJE DELOVNE SILE V ŠVICI

Zvezne švicarske oblasti so poslale kantonskim uradnikom okrožnico z navodilom za izvajanje načrta za 5 odstotno zmanjšanje tuje delovne sile. Ta načrt prizadeva največ italijanske delavce in ga bodo morali izvesti tekom 30. junija t.l.

Svoj čas smo že pisali o tem in povedali, da se ne strinjamo s takšnim ukrepom, ki nima samo slabe ekonomske podlage, ampak je nima niti v pogodbah, ki sta jih pred nedavnim podpisali Italija in Švica.

Tujo delovno silo lahko zmanjšajo s tem, da ne dajejo novih dovoljenj in da ne obnavljajo zapadlih. Jer pa manjkajo te možnosti, švicarski delodajalci lahko po mili volji odpuščajo delavce.

Pogled na eno izmed tolikih vasi Nadiše doline, ki je popolnoma zapuščen in skoraj pozabljen. Morda sploh ne bi vedeli zanjo, če ne bi bila označena na geografski karti. Zgornja slika nam prikazuje obmejno vas Prosnid v tipanski občini. Vsakdo lahko vidi iz slike kako je ta revna že na zunaj. Leži visoko v hribu, daleč od večjih centrov in je izolirana, ker od tu dalje ne vodi nobena pot. V vasi je ostalo zelo malo ljudi, pa še ti so stari, ker so odšli vsi delazmožni po svetu za kruhom. Prenekatero ognjišče je za vedno ugasnilo in marsikatera vrata so se za vedno zaprla. Tisti, ki so odšli, se najbrže ne bodo nikdar več povrnili, ker imajo drugje večje možnosti za življenjski obstoj. Tako izumirajo vasi s slovenskim prebivalstvom v videmski pokrajini

Vsekakor bodo morali spoštovati delovne pogodbe za daljše dobe in neodpovedljive pred 30. junijem. Ne bodo odpustili z dela tudi tistih tujcev, ki imajo tesnejše odnose s Švico: ženo iz Švice ali kdor predvideva, da bo v kratkem času dobil dovoljenje za stalno bivanje v Švici. Začasno lahko odklonijo zmanjšanje delovne sile tiste tovarne, kjer bi ta ukrep prinašal veliko škodo proizvodnji.

Vendar bodo morali delavci, ki so bili odpušteni, zapustiti Švico; samo tistim, ki so v Švici že več kot pet let, je dovoljeno, da ostanejo in si iščejo drugo delo.

Navodila v okrožnici, ki so jih poslali kantonskim oblastem, vsekakor prav nič ne spremene problema, ki

zadeva te nepravilne in neutemeljene oblike odpuščanja delavcev, katere so poklicali švicarski delodajalci, da bi jim povečali proizvodnjo.

Naj nam bo dovoljeno (in pustimo ob strani mnoge primere nezakonitih odpustov), da dodamo, da slabo izpolnjevanje nove pogodbe, ki jo je hotela švicarska vlada, in lahko rečemo, pasivno sprejela italijanska vlada, kaže, da se hoče s švicarske strani kar najbolj sabotirati najmanjše koristi zgoraj omenjene pogodbe. Na ta način je potemtakem zaščita delavca - emigranta popolnoma uničena, medtem ko je stabilnost njegovega delovnega mesta puščena razsodnosti lokalnih administrativnih oblasti ali delodajalcev.

SEM IN TJA PO NAŠIH VASEH

Šolske razmere v dolini Rezije

Na 40 osnovnošolskih razredov samo ena nadaljevalna strokovna šola - Skoraj vsi učitelji so tuji in nimajo stikov z domačim prebivalstvom, ker ne stanujejo na licu mesta - Malo zanimanja za branje in slabo kulturno udejstvovanje

Leta 1963/1964 je bilo v Reziji 18 učilnic in 18 učiteljev v 40 razredih osnovnih šol v sledečih vaseh: Ravenci (Prato di Resia), Sv. Juriju (San Giorgio), Njivi (Gniva), Liščecah (Lischiazze), Osojanih (Osseacco), Stobici (Stolviz-za), v Koritah (Coritis) in v Učji (Uccea). Vse vasi leže v dolini Rezije razen Učje, ki leži tik ob italijansko-jugoslovanski meji v dolini Belega potoka, ki se steka pri Žagi v Sočo. Učencev je bilo 322 in sicer 158 dečkov in 164 deklic. Osnovno šolo je končalo 57 otrok, od teh 25 dečkov in 32 deklic. Po osnovni šoli je nadaljevalo šolanje 12 otrok in so se vpisali v glavnem na strokovno šolo v Ravenci.

Poleg osnovnih šol je v dolini Rezije, in to v Ravenci, samo še ena strokovna šola, ki deluje pod pokroviteljstvom vezbalnega centra pri ministrstvu za delo. V istem prostoru deluje tudi «telescuola» (šola po televiziji) ter tečajji za krojenje, šivanje in gospodinjstvo. To šolo obiskuje okoli 90 fantov in deklet, to so skoro vsi, ki so končali osnovno šolo, razen oni iz Učje, ker so preveč oddaljeni. V srednjih in višjih šolah je zelo malo Rezijanov.

Na splošno nima Rezija tistih šol, ki bi jih morala imeti. Tudi ta strokovna šola, ki obstoja v Ravenci, je bolj šibka in ne nudi dovolj praktičnega pouka. Učitelji, ki učijo v šolah doline Rezije, so skoraj vsi tuji (samo dva sta domačina) in se vozijo z vlakom do Resiutte (Na Bilem), naprej pa nadaljujejo pot z avtobusom in peš kamor ta ne pelje. Učitelji nimajo pravih stikov z domačim prebivalstvom, ker nimajo časa, da bi se z njimi zadrževali, ker se jim mudi po končanem pouku domov. Seveda ne pozna noben učitelj, razen tistih dveh domačih, rezijanščine in zato je pouk kajpada še bolj otežkočen.

V dolini Rezije delujejo tudi štirje otroški vrtci, se razume, da so tudi ti italijanski. Obiskuje jih okoli 120 otrok. To je precej visoko število, če računamo, da je vseh otrok v osnovnih šolah nekaj nad 300.

Šolski patronat vzdržuje šolsko refekcijo v Učji, Osojanih in Stobici in skrbi tudi za šolske knjige potrebnim učencem. Nekdaj je dajalo sredstva za šolsko refekcijo šolsko skrbništvo v Vidmu, potem ministrstvo za notranje zadeve, sedaj pa skrbi za to ministrstvo za javno vzgojo. Letos, kakor izgleda iz proračuna, pa bo vzela v svoje breme vse te stroške avtonomna dežela Furlanija-Juljska Benečija.

Vsekakor so predvideni stroški za pomoč revnih učencem v Reziji premajhni in bi jih bilo potrebno znatno zvišati. Kdo bi se mogel zavzeti zanje? Nimajo nikogar ne v deželi, ne v pokrajini, še manj pa v Rimu, da bi jih zagovarjal. Rezijani nimajo nikogar, da bi jih zagovarjal niti v ustanovi Karnijske skupnosti (Comunità Carnica) h kateri pripadajo.

Kaj berejo v Reziji?

Ko učenci zapustijo osnovno oziroma strokovno šolo se le redki izobražujejo sami doma potom knjig in še to kar berejo ni dosti vredno. Statistike nam povedo, da je v dolini Rezije najbolj razširjena neka italijanska tedenska strip revija, za njo pride na vrsto škofijsko

tedensko glasilo «Vita Cattolica» in nekaj italijanskih dnevnikov (v vsej dolini okoli 20). Na žalost pa tudi po slovenskem čitju ne segajo dosti. Čitajo ga samo tisti, ki so bili v emigraciji v Sloveniji, to se pravi samo stari ljudje.

Tudi kulturnega udejstvovanja ni opaziti. Imeli so pred leti sicer kar dobro folklorno skupino, ki je nastala na pobudo takratne Zveze slovenskih prosvetnih društev v Gorici, a se je razpustila, ker so

njeni člani začeli odhajati v inozemstvo. Takoj po vojni so ustanovili tudi Rezijanski kulturni krožek, a je propadel tudi ta. Bila je res škoda, ker je imel dobre iniciative, saj je že v tistih časih, ko so bile politične razmere za Slovence bolj težke, dal tiskati zelo zanimivo brošuro «Gli Slavi del Friuli» (Friuljske Slavjane), prevod znanega ruskega učenjaka filologa Izmaila I. Sreznevskija.

d. I.

Iz Nadiške doline

200 milijonov za most čez Arbeč

Pred nedaunim so se sestali reprezentanti «Ente Provinciale di Economia Montana» an špjetarski an šenlenarški šindik, de so diskutiral o djelih, ki jih bojo naredili, kar bojo sistemirali hroudinik Kosco od Aborne do Ošnjega. Razpravljali so o sistemaciji Arbeča, ki teče glih pred komunsko hišo u Sv. Lenartu an o gradnji novega mosta. Stroški za tisto djelo bojo znašali okuol 200 milijonu lir.

Kradli so v župni cerkvi

Neznani tatovi so udrli u župno cjerku an razbil puščico za milodare, u katjeri je blo kajšnih 10 taužent lir. Tatvino so opazil šele zvičér an zatuó so tatovi že zabrisal sled za sabo. Rječ sadà raziskujejo karabinerji.

Mali obmejni promet

Mjesca aprila je blo skuoz obmejne bloke u naših krajih 17.003 prehodou in sicer: skuoz Štupco 13.984, skuoz Učjo 214, skuoz Most na Nadiži u tipanskem komunu 294, skuoz Robedišče 746, skuoz Polavo pri Čepatiščih 697, skuoz Solarje pri Dreki 478, skuoz Most Klinac 195, skuoz Most Mišček 383, skuoz Zavarjam 6 an skuoz blok Skale pri Grmeku tud 6.

ČEDAD - Mjesca aprila se je število ljudi povečalo za 30, takuó de šteje sadà čedadski komun 11.068 ljudi. Aprila se je rodilo 13 otrok, umrlo je 9 oseb,

u komun je paršlo stat 55 ljudi, iz komuna jih je pa šlo 29.

SREDNJE - U špitau je muoru iti 54 ljetni Franc Qualizza, zaki si je par djelu zlomu čampno roko. Ozdravu bo u admim mjescu.

Tavorjana

Iz komunskega konsila

Na zadnjem zasedanju komunskega konsila so sklenil, de bojo dali asfaltirat cjesto, ki vodi iz Kanaliča u Mažerole. Za tisto djelo bo korlo potrošit 17 milijonu lir. Sparjel so tud prožet za gradnjo kanalizacije u Tavorjani, Ronkah, Toljanu an Kostu, kar bo koštalo 12 milijonu lir. Nazadnje so pa še aproval za prihodnja štiri ljeta sedanji administratiuni svet ECA an sprejel obračun za prejšnjo ljetu.

Gozdni požar

Prejšnji tjedan je paršlo na brjegu Kragujenca do hudega gozdnega požara. Zaki je blo drevje suho, so plameni hitro zajel kar 20 ha gozda. Na srečo so ogenj hitro pogasil, zaki so paršli na kraj ognja domačini, karabinerji an financarji an se z uso vnemo lotil djela. Škode je za okuol pol milijona lir.

Nova električna napeljava

Prejšnji tjedan so inauguriral novo električno javno razsvetljava u vaseh Toljan, Prestint an Montana. Tisti dan so u tistih vaseh parpravili velik praznik.

Iz Idrijske doline

Namestnik prefekta pri nas Pred nedougim je paršu u Idrijsko dolino viceprefekt dr. Sannini. Na komunu so ga sparjel sindik Bernardo an komunski konsilirji an zastopniki lokalnih oblasti. Potlè ko so mu pokazal use komunske lokale an novo elementarno šuolo, se je podau u nekatjere vasi an se še prau posebno interesiru za tiste, ki ležijo visokó u brjegu.

SUOLSKI PATRONAT. Imenoval so administratiuni konsil šuolskega patronata. Za predsednika je bla spet potrjena učiteljica Maria Napoli iz Podarskija, odbornika pa sta fajmošter Pietro Della Schiava an učiteljica Bernarda Codutti. Mesto sekretarja je blo dano Lidiji Rinaldi.

ža, je bilo lansko leto pri neki prometni nesreči popolnoma uničeno. Sedaj sredstev za nakup novega ni in zato prav te dni premišljajo kako bi mogli priti do nove avto-ambulačce. Zgleda, da bodo odprli nabiralno akcijo, saj so nekatere tvrdke in ustanove že obljubile svoj prispevek. Naj bo kakorkoli, Kanalska dolina nujno potrebuje prevozno rešilno sredstvo.

Iz Rezjanske doline

Praznik drevja v Krizcich

Pred veliko nočjo so imeli v Krizcich pri Ravenci praznik drevja. Cerimonije so se udeležili župan Piellich, komunski sekretar, predstavniki gozdne uprave, karabinerjev in finance. Po blagoslovitvi je učencem govoril domači učitelj, nato so pa posadili dvesto malih smrečic in sto mescnov.

NA KRATKO Povedano

TOPOLOVO - Z motorjem je padu 35 ljetni Pio Filipič an se močno udaru u čampno stegno. Ozdravu bo u kajšnem tjednu.

SOVODNJE - Z dnem 30. aprila so spet zaprli obmejni blok Hum, ki so ga odprli 20. aprila za sezonsko djelo na tjem an onem kraju konfina.

TIPANA - Italijanske-jugoslovanske oblasti proučujejo možnost, kako bi se dalo na novo zgradit most, ki vodi preko Nadiže in čez katerega poteka meja.

UČJA - Oblasti bodo dale popravit gorsko cesto, ki vodi skozi prelaz Krnice u dolino Rezije. Ta cesta je bila zgrajena še med prvo svetovno vojno, a ni potem skrbel nihče zanj in je zato nevozna.

FOJDA - Razstave vin se je udeležilo zelo dosti ljudi iz Čedadu, Gorice, Vidma an okoliških krajev. Razstavo je inaugural predsednik province Burtulo.

REZIJA - Provincialna administracija bo dala asfaltirat še drugi del ceste, ki vodi iz Ravence u Stolbico. To bo brez dvoma še bolj okrepilo turizem u dolini Rezije.

Za naše emigrante

POGODBA ZA SILIKOZO

V Bruxellesu so podpisali italijansko-belgijsko pogodbo, da so spravili v sklad belgijski zakon z dne 24-12-1963 o pripoznanju silikoze za profesionalno bolezen rudarja in italijanski zakon z dne 25-7-1962.

Tudi naš list se je večkrat zavzemal za to uradno priznanje, ki je končno vendarle prišlo, čeravno nekoliko pozno.

Zaenkrat so italijanski delavci, med temi tud nekateri iz naših krajev, vložili že okoli 300 prošenj.

IZ ŠVICE ODKLONILI VEČ KOT 10 TISOČ DELAVCEV

Zdi se, da so strogi ukrepi, ki jih je vzela pred kratkim švicarska vlada proti tujim delavcem (dovoljenje za bivanje, znižanje za 5% delovne sile v podjetjih) in razne manifestacije, o katerih smo v preteklosti že govorili, vzrok, da so se emigranti usmerili proti drugim evropskim in izven evropskim državam.

Zvedeli smo, da je od 15. februarja pa do 4. aprila moralo zapustiti Švico okoli 10.000 italijanskih delavcev in sicer 2.768 so jih zavrnili, 6.815 pa odpravili v Italijo (rimpatriacija). To število se je po tem datumu prav gotovo še močno povečalo.

Brdo v Terski dolini

Smrtna kosa

U videmskem špitalu je umru u starosti 70 ljet Peter Sinicco, biušni šindik komuna Brdo. K zadnjemu počitku ga je akompanjala velika množica ljudi, med temi tud nekatjeri reprezentanti autoritat iz Vidma anu Cente, kar je dokaz, de je bu rajniki štiman anu parljubljen med ljudmi. Pokopali so ga na domačem semetjerihu u Brdu.

Po dougi boli u je umar u videmskem špitalu še imprezar Peter Lendaro iz Njivice, oča Vigija Lendarja, ki tud djela cjestu anu hiše po Furlaniji, Karniji an dol po raunini. Tud na njegovu funeral je paršlo zlo dosti ljudi, čeglih je bla slaba ura, anu osebnosti iz Cente anu drugod an zasuli njega zadnji dom u Njivici z rožami.

Iz Krnatske doline

Razstava vin v Nemah

Turistično društvo «Pro Nimis» bo organiziralo u dneih 5., 6. an 7. junija praznik agrikulture. Za to okažjon bo parpravili še mostro tipičnih domačih vin an mostro-marčat krau, ta zadnja na iniciativo lokalne zveze živinorejceu. Turistično društvo proučuje še druge manifestacije anu je že navezalo kontakte z raznimi folklornimi skupinami Furlanije an sosednjih kraju. Do sadà je že zasigurano, de bo nastopila folklorna skupina «Chino Ermacora» iz Cente an skupina iz Ločnika pri Gorici.

Iz Kanalske doline

Sindikalna akcija za rabeljske rudnike

Pretekli teden se je sestel glavni odbor pokrajinskega sindikata rudarjev, ki pripadajo k C.G.I.L. (Italijanska generalna konfederacija dela), da je proučil stanje rabeljskih rudnikov in v prvi vrsti o še neizvedenem prehodu rudnikov pod upravo dežele Furlanija-Juljska Benečija. V sporočilu, ki je bilo poslano vsem zainteresiranim organom dežele in pokrajine, je med drugim rečeno, da rudarjem — zaradi sedanjega stanja problema — ne ostaja drugega, da ponovno vzamejo sindikalno iniciativo, da bodo vzbudili pozornost političnih sil za problem, ki je življenjske važnosti za vso Furlanijo.

Težave s prevozom bolnikov

Človek skoraj ne more verjeti, da mestece kot je Trbiž kar ne more priti do novega rešilnega avta. Bolnike vozijo sedaj s silno starim, kajti prejšnje vozilo, ki je bilo last pododbora rdečega kri-

Skupina slovenskih profesorjev iz Maribora je pred nedavnim obiskala Furlanijo in se ob tej priliki ustavila tudi v Kanalski dolini, Reziji in v Beneški Sloveniji. Na sliki je skupina profesorjev, ki je pozirala pred longobardskim templom v Čedadu. Ogledali so si tudi znamenito «Mjersko banko» v Nadiški dolini, nato so se pa podali v Oglej, Gorico in Trst

Beneška Slovenija

Črtice, ki jih je Ivan Trinko napisal o Beneški Sloveniji leta 1898 za katoliško revijo "Dom in Svet", ki je izhajala v Ljubljani

V teh črticah opisuje Ivan Trinko zelo zanimivo, kako je teklo življenje po naših krajih ob koncu preteklega stoletja. Cisto na kratko objavljamo samo najvažnejše in zanimive dele:

«Dragi Slovenec, če kdaj potuješ v Italijo in se ti slučajno poljubi ustaviti se v obmejnem staričastem, a prijaznem in čednem mestu Vidmu (Udine), ne zamudi ob lepem vremenu stopiti na grad, ki veličastno sedi na malem hričku sredi mesta. Ogromna, klasična stavba iz 16. stoletja te bo izvestno zanimala; vendar se ne boš dolgo mudil okoli nje, zakaj prekrasen razgled na širo furlansko ravnino, sredi katere leži Videm, in proti severu na gorice, hribečke, hribe in gore, lepo se vrsteče v polkrogu od vzhoda na zahod, te vsega prevzame, da pozabiš, kar ti stoji v bližini, in se zamakneš v divno panoramo. Koliko vasij z visokimi zvoniki se blesti razsejanih po rodovitni in skrbno obdelani ravnini! Koliko belih cest se povsod križajo! In po drugi strani koliko visokih, ostrih pogorskih vrhov in grebenov iz karnskih in juljskih planin, in koliko lepih, solčnih, vinorodnih gor in njihovih podnožju! A nad vsem tem se razteza bistro, sijajno, nedosežno italijansko nebo!

Ko se dobro nagledaš bližnjih in daljnih prirodnih lepot, obrni svojo pozornost še posebej na hribe, ki se prostirajo od vzhoda na sever. Nekako na sredi, a zadaj za njimi se ponosno dviga velikan belkasti Kanin. Na desni tvoji, bolj proti vzhodu, spoznaš vrhe gorenskega Triglava in še bliže sive Krnove grebene. Spredaj pa boš videl omenjene hribe in gorice, vse obrasle in zelene, razzorane in razdeljene v doline in dolince, in posajene z malimi vasmimi. Zdad torej: po teh hribeh in dolinah stanujejo beneški Slovenci in sicer v treh skupinah; šempeterski od goriških Brd proti severovzhodu; bolj na sever spredaj tarčentski, zadaj za dolgo vrsto zobčastega pogorja ob vzhodu Kaninovem pa Rezijanci.

Todi torej svojim goram dušji i telesom privezani, vsemu svetu nepoznani, od nikogar spoštovani — prebivajo že čez tisoč let ubogi bratje tvoji in se mučijo dan za dnem, leto za letom s težavnim obdelovanjem gor, in napajajo s potom svojega obraza ograjene njivice, travnike, svojo zemljo, da jim rodi s pomočjo božjo vsaj toliko, da se preživi in poplačajo težke davke; zadovoljni, veseli, srečni, če jim pri koncu leta ostane še kaj, da shranijo za doto svojim hčeram ali da porabijo za druge vsakojake potrebe. Todi molče in udano prenašajo križe in uživajo redko, prereditko srečo; todi ob praznikih počivajo in se veselijo v nezavedni in nedolžni preprostosti svojih cerkva, svojih svetinj in poslušajo s ponosom svoje zvonove; tudi veselo pojó, naj jih še tako skrb in peinanjkanje tišči; todi pošteno in mirno živé, todi o svojem času pobožno in povsem ravnodušno umirajo.

Zadnje čase se je sicer o njih mnogo pisalo po laških časnikih, in marsikateri veterinjak, presit ali pa pregleden, se je vanje zagnal s ponarejenim patriotizmom, češ, vidite, ljudje! poglej, neprevidna vlada! kje tiči nevarno gnezdo rovarjev in skrivnih upornikov, kje je tvoje najnovejše vprašanje! Ne vidiš-li, koliko panslavističnih apostolov se je nakrat vteplo med ono ljudstvo, zasedlo posamične hiše, cele vasi, vse gore in doline? Udri po njih! Fuori i barbari!

A ubogo ljudstvo, nad katero so zli duhovi izkušali navleči grmeč in strelonosen oblak, ubogo in preprosto ljudstvo niti ni znalo, da je kar čez noč postalo imenitno i opasno celi državi; niti sanjalo se mu ni o vsem tem, česar so je dolžili tako lahkomiselno; niti slutilo ni, da bi bilo na svetu kaj takega, komur bi se reklo panslavizem, narodna ideja, narodna zavest, politično stremljenje, in vse,

kar so neumno kvasili takratni laški časniki! Pač pa je bilo nekaka — žrtva, kateri so nasprotniki hoteli vsuti na glavo, kar se ni moglo kje drugod, v zmislu pregovora, ki pravi: Če ne moreš konja švrkniti, udari po nedolžnem sedlu!

Toda pustimo vse to! Voda teči po svoji strugi, a mi hodimo svojo pot. Mala deželica je vendar vredna, da jo poznajo tudi Slovenci. In res jo bodo kmalu poznali znanstveno in natančno opisano od pisatelja strokovnjaka, ki je kos takemu delu. Spis zagleda beli dan po Matici Slovenski v lepem zborniku «Slovenska zemlja» in bo brez dvombe zanimiv.

To sem moral omeniti radi tega, da častiti brašči ne bodo pričakovali od mene znanstvene razprave in sistematičnih podatkov o Beneški Sloveniji. Ne! Namen sledečim skromnim vrsticam je, da jih seznanijo o njej le površno in da pripravijo pot popolnemu opisu.

Vseh beneških Slovencev sedaj utegne biti kakih 38 tisoč, in morda še več. Raztreseni so, kakor sem rekel, na široko po gorah in dolinah, in spadajo pod okrajce: Šempeter Slovenov, Cedad, Tarčent, Glemona in Možnica (Moggio), ki se nahajajo vsi v videmski provinciji. Drugače pa, ako gledamo njih posebnosti, vidimo jih razdeljene na tri izprva imenovane, dosta različne skupine.

Posebno značilni so Rezijanci, o katerih je najkompetentnejše in veliko pisal slavni poljski učenjak Baudouin de Courtenay, ki je prebil mnogo časa med njimi radi svojih korenitih študij. Vendar o njih sedaj ne pišem, niti o drugi skupini, marveč o Slovencih, ki prebivajo v mešanih okrajih Tarčentu in Glemoni. Pač pa seznanim častite bralce tega lista s čisto slovenskim okrajem šempeterskim (nekadaj — distretto di San Pietro degli

Slavi; sedaj pa — distretto di San Pietro al Natsonce (ob Nadiži).

Pojdiva torej, dragi Slovenec! Ako hočeš potovati z menoj iz Vidma, kjer sem te pustil, da si ogleduješ bližnjo in daljno okolico, v našo Slavijo italijansko, po polurni železnični vožnji dojdeš v slavno Staro mesto, ali Cedad (Cividale — Forum Julium), kjer najdeš že znatne sledove slovenščine; zakaj ono mestece, osobito zanimivo radi svoje zgodovine in vsakojakih starinskih ostankov iz boljših časov, je živahno trgovinsko središče vseh šempeterskih Slovencev in onih, prvih popolnoma sličnih, ki spadajo pod čedadski okraj. Posebno ob sobotah bi rekel, da je slovensko. Vse, kar hribo rodijo za prodaj, vse pride na čedadski trg. Ob takih dneh po ozkih, starih ulicah čedadskih prevladuje, in se precej glasno, slovensčina; po prodajalnicah istotako; po gostilnicah niti omenjati ni treba. Naši Slovenci sploh ne marajo govoriti preokorne furlanščine, zato pa tudi mora vsak trgovec čedadski skrbeti, da jim ustreže le slovenski. Gotovo je zanimivo poslušati, kako se preproste gorske Slovenke brezobzirno in gostobesedno pričkajo v svojem karakterističnem narečju z nespretnimi trgovci, in se še povrh rogajo njih spakedrani in samo za skrajno silo dobri slovenščini.

Pa ne samo radi trgovine prihajajo Slovenci v Cedad, ampak tudi radi vsakojakih opravil pri uradih in na okrožnem sodišču; zakaj Šempeter stoji sicer na čelu svojemu posebnemu čisto slovenskemu okraju, a samo po besedi, takorekoč — ad honorem; okraj je združen čedadskemu, oblasti in uradi so vsi v Cedadu.

Ko si ogledaš Cedad in njegove znamenitosti, zlasti krasno glavno cerkev, mestni muzej, longobardski tempel in pa drzen, daleko sloveč «vragov most» čez Nadižo, greš skozi slovenska vrata in potuješ dalje po lepi široki cesti. Železnica ne gre mimo Ccedada».

ZA DOBRO VOLJO

KUSKACEVA. Pred kakimi petdesetimi leti so imeli v Kozici, pri Svetem Lenartu dobrega in brihtnega kaplana. Po znanem pregovoru «Riden-do castigat mores - v smehu graja napaka», je znal posvariti, ne da bi se zameril. Bilo je leta 1911, velika suša je grozila posejanim njivam. Gospod je že opravil trindevnico za dež, a dežja ni bilo še kaplje. Treba bo iti na božjo pot, so mu nasvetovali stari možje. Gospod kaplan jih je le pomiril, da naj še čakajo. Ljudem se je mudilo, ko so videli setev pešati vsak dan bolj. No, je dejal gospod, pojdimo pa na Goro molit. Jaz pa vem, da ni še čas. Ljudje so pa rekli: «Vi ste naš hlapec, morate nas ubogati!». Takšne besede mu niso bile nič všeč, a ni se mogel zoperstaviti volji ljudstva. No, v božjem imenu gredo od doma že zgodaj zjutraj. Ko pridejo k svetišču, jih je gospod Anton Trušnjak, ki je bil takrat vodja, lepo sprejel in nagovoril. Nebo je bilo jasno in sonce je močno pekelo, zato so se mudili še dolgo po maši. Okoli desete ure začnejo črni oblaki plavati sem in tja po nebu. Veseli in upov polni ljudje se vrnejo domov z gospodom kaplanom. Hitro se spodrsnejo dol po Malinskah v Podutano in tja do Mjere. Ko pridejo v Hrastovje je začelo grmeti, bliskati in kapljati. Po kratkem dežju se je nasulo toliko goste in debele toče, da je bil strah. Kmalu je bilo vse pokončano, žito polegnjeno, sirak prepleznjen, vinjaka vsa olupljena. Ljudje so dali vso krivdo gospodu, ker je molil prisiljeno in ne iz dobre volje. Ko je on zvedel, kaj se mrmra

proti njemu, jim je prvo nedeljo potem dejal med pridigo: «Ali vam nisem dejal, da ni bilo še čas? Me niste ubogali, ste šli nadlegovat Boga, ko je v delu. On je začel komaj napravljati dež, ko ste ga šli dražiti z vašimi molitvami. Ste hoteli imeti na vso silo dež, in on vam je poslal blago šele surovo, takšno kot ga je imel tri roki. Prav vam je, naučite se za prihodnjice!». Gospodu je bilo ime Anton Guš, po domače Kuskac.

IZ JUGOSLAVIJE

NOV ŽELEZNISKI MOST gradijo čez Savo na progi Vinkovci-Brčko-Tuzla. Most bo dolg 310 metrov.

ZA GRADNJO NOVIH STANOVANJ so namenili na Jesenicah 660 milijonov dinarjev, kar pomeni, da bo to veliko središče železarske industrije dobilo kakih 200 novih stanovanj.

NA BRNIKU so slovesno krstili letalo JAT tipa Caravella z imenom «Bled». To letalo bo vsako nedeljo letelo v London in nazaj.

sede a Capodistria, che agisce con compiti specifici riguardanti l'insegnamento della lingua materna agli italiani residenti in Jugoslavia.

Un cenno a parte merita il recente accordo italo-jugoslavo sulla concessione di tre borse di studio all'anno a laureati o a studenti universitari, affinché seguano corsi di specializzazione nella lingua italiana presso università italiane.

Particolare attenzione è stata posta anche nei riguardi delle attività creative. Infatti allo scopo di stimolare e incrementare in modo sistematico l'attività creativa è stato costituito lo scorso anno il Circolo dei poeti, letterati e artisti del gruppo etnico. La sua definizione può apparire presuntuosa, se si prendono in considerazione le reali possibilità e i risultati conseguiti in tale campo dai nostri giovani artisti. Ma non è l'etichetta che conta; importante è che dal seno del gruppo etnico si sprigionino energie vitali protese a conquistare i mezzi espressivi più adeguati per interpretare le sue aspirazioni e per contribuire al processo della sua elevazione culturale. Il Circolo conta 55 membri, di cui 30 scrittori e poeti, 13 compositori, 12 pittori; alcuni di essi si sono già affermati, altri, e sono di più, stanno compiendo i primi passi nell'ardua ascesa del mondo dell'arte. La struttura organizzativa del Circolo si articola in tre sezioni: letteratura, arti figurative, musica. Il suo programma d'azione prevede l'or-

ganizzazione di serate di poesia e di prosa, di convegni letterari con il concorso di eminenti rappresentanti della cultura italiana e jugoslava, l'allestimento di mostre di arti figurative, di mostre permanenti di pittura ecc.

Per stimolare la produzione artistica dei suoi membri, il Circolo conduce un'opportuna politica di concorsi; nello scorso anno ne sono stati banditi undici: per una collana di poesie, per una novella, per un racconto lungo, per una canzone, per un manifesto, per un pezzo teatrale (atto unico), per un pezzo folcloristico, per una rivista musicale, per un coro, per una canzone per il festival dell'infanzia, per uno scenario di spettacolo d'arte varia per le scuole. Sono stati assegnati a tal fine premi per circa un milione di dinari; contemporaneamente sono stati acquistati i tre quadri giudicati migliori alla mostra collettiva di pittura che si tiene ogni anno nel mese di luglio alla Galleria d'arte del Museo civico di Rovigno.

Cura particolare viene dedicata dal Circolo allo sviluppo delle tendenze artistiche manifestatesi tra i membri più giovani del gruppo nazionale; perciò nell'ambito delle scuole funzionano i gruppi letterari, che riuniscono gli alunni i quali rivelano spiccate doti artistiche. Queste forme organizzative assicurano un costante afflusso di giovani scrittori e artisti e integrano

(segue a pag. 4)

Znamenita Landarska jama v Nadiški dolini. Ob vhodu jame se še danes dobro vidi krušna peč in stopa, kjer so nekadaj mleli pšenico, kar se vse lepo ujema z Aškerčovo pesnitvjo «Atila in slovenska kraljica»

Atila pred Landarsko jama

(Nediška pravlica)

Kadar krāj Atila je šu z njega sudatmi po Nediški dolini dol na Laško, je vse vtjékalo pred njim; za njim njé ostalo niā živéga: ne človejka ne živine in vse vasi so bile zažgane. Kadar naši ljudje so zvjedeli de Atila se bliža, so zvljekli gor v Landarsko jama vič živéza ki so mogli in vsi, stari in mladi, so se prestrašeni gor' not' zapparli.

Atilovih sudatu je bilo kù morjé: vsā dolina je bila čarna od njih. Kadar sudatje so zauohal' de gor v Landarskim čelē so lju djé, so se tjeli splieziť gor do njih; ljudjé pa so jih najeli s kamanjem an pobili tulku - de skale dol pod čelām so bile rdeče od karvé.

Atila je biu velik in močan, pa takuó gard de je djelu strah. Imeu je gobac kù pás, in pred vsako besjedo je trikrat zalāju.

Kadar so mu povjedal' de ljudjé, skriti gor v Landarski jami, so pobili tulku njéga sudatu, ga je parjela tajšna jeza, de je škripu z zobmi in je grizu vsakega, ki mu je paršu blizu, kù vstekli pás.

Spljezu se jer gor na Bijaški grad in, potlé ki je trikrat takuó strašnuó zalāju, de se je odmjevalo po vsi dolini, se je obarnu pruoť Landarski jami in je zarjü: «Se ne gānem odtuod dokjer ne vsi prideta duol' z jame, de vas zasjéčem na kosé, al pa ne vsi crkneta od lākote tamgor».

Je šlo naprej vič tjednu in gor v jami je začeu zmankovat' ži-

vež; ljudjé so začeli obupovat' an so nuoč an dan molili in prosili sv. Ivana Karstnika, de bi jih rješü iz te stiske. Tudi pobožna slovenska krajica Vida je pokléknila pred podobo sv. Ivana in ga prosila za razsvetlenje in pomuoč. Potlé je vzela v roké te zadnj kaznénik pšenice, je stopila tje na rob od jame in je na ves glas zauékala pruoť Bijačam, kjer je čaku Atila: «O ti človejška zverina! Se če boš čaku tulku ljet kulku je zrn pšenice v letim kaznéniku, ne dočakaš, de nas boš zasjeku na kosé, al' de crkne-mo za lakotjo, kier živéž nam parhaja od zad', po jami.»

Atila je vjervu slovenski krajici Vidi, de živéž ji parhaja po jami od zad': je še trikrat sprepuó zalāju pruoť Landarski jami in potlé se je vzdignu z vso njéga žverinsko golaznijo an je šu dol' na Laško. Za njim je vse gorjelo, takuó vsa Nediška dolina je bila tri dni pokrita s kadižom (dimom).

Takuó, s pomočjo sv. Ivana Krstnika, vsi Slovenj so bili rješeni od gotove smarti. Za zahvalit' sv. Ivana za to gnado, so zazidal' tamgor' v jami adnó lepó kapelico njemu na čast, an so se objubil', de vsako ljeto, na njéga praznik, bojo hodili s precesjo ga častit v Landarsko jama.

V Landarski jami se more še videt' stopa, kjer so naši ti stari tukli pšenico v Atilovih časih, in foran (peč), v katerim so pekli kruh.

Cose da sapersi

Le minoranze etniche e la Slavia Friulana

5.

Un apporto notevole alle istituzioni scolastiche italiane viene dato dal servizio pedagogico degli Istituti distrettuali dell'istruzione i cui consulenti pedagogici, incaricati di seguire il lavoro delle scuole italiane e di coordinarne l'attività, costituiscono un fattore significativo in questa opera tesa a far progredire la scuola italiana. La loro presenza, il loro consiglio, la soluzione tempestiva di problemi correnti da essi sollecitata contribuiscono ad eliminare la sensazione di isolamento in cui credono di trovarsi gli insegnanti specialmente delle sedi minori, a rinfrancarli nella loro fede, a cementare la loro unità morale e politica, a spronarli a battere arditamente la via che sta loro dinanzi.

Inoltre è da tener conto della missione affidata al consulente pedagogico della Repubblica italiana, con

La "Resistenza,, deve continuare

Dal 25 aprile in Italia, sciuto che il popolo ita-

liano, rifacendosi alla tradizione risorgimentale, ha rotto ogni rapporto di continuità con il fascismo e la sua politica.

E' bene che ciò sia avvenuto ed avvenga, ed è bene che oratori ufficiali, quasi tutti vecchi antifascisti, abbiano fatto e facciano seguire al commosso ricordo dei Caduti della Guerra di Liberazione l'illustrazione di quegli ideali di libertà, di giustizia e di indipendenza che costui-

tuirono i presupposti della Resistenza tradotta in lotta armata contro la tirannide nazifascista.

Non bisogna tuttavia dimenticare che non tutti gli obiettivi che ispirarono la Resistenza sono stati raggiunti e che taluni di quelli conseguiti non sono stati consolidati.

Chi ha i capelli bianchi, o per lo meno brizzolati, se ne può convincere facilmente ricordando che anche i fascisti esaltarono ufficialmente Mazzini e Garibaldi, falsificando però il loro messaggio di pensiero progressista e di azione popolare con iniezioni di conservatorismo nazionalista. In tal modo il Governo e la classe dirigente potevano perpetuare ingiusti squilibri e immorali discriminazioni e in più riuscivano a fondare un impero che era sfida allo spirito del tempo e a divulgare una mistica della violenza in contrasto con il Vangelo di quella Chiesa che pure era esaltata come espressione di romanità.

Ebbene oggi c'è un pericolo analogo: che i furbi, i disonesti, i conservatori, nascondono dietro l'esteriore, ufficiale omaggio alla Resistenza, la loro volontà di frenare lo slancio rinnovatore e di addormentare la coscienza degli antifascisti. Chi-

ro che in questo modo la politica italiana non può continuare a ispirarsi agli ideali di pace, di genuina libertà, di autentica giustizia.

Il Presidente della Repubblica Saragat, parlando ai resistenti italiani convenuti a Milano il 9 maggio per la celebrazione ufficiale del ventennale della Liberazione, ha ricon-

osciuto che il popolo italiano, rifacendosi alla tradizione risorgimentale, ha rotto ogni rapporto di continuità con il fascismo e la sua politica.

La buona fede del Capo della Repubblica è fuori discussione ma non bisogna per questo illudersi: c'è, purtroppo, ancora parecchia gente, oltre i furbi, i disonesti e conservatori — per la precisione loro che hanno generato ed alimentato il fascismo — che continua, malgrado la grave lezione ricevuta dall'antifascismo, la sua opera pericolosa e delittuosa intesa a impedire l'avanzata delle forze sane e democratiche del Paese e dei lavoratori tutti

verso traguardi sociali ed umani imperniati sul rinnovo di tutte le vecchie strutture economiche e sociali; e vi è stata e vi è anche molta tolleranza, da parte di taluni organi dirigenti della Repubblica (e non parliamo del Governo Tambroni che tentò addirittura di far rinascere il fascismo all'ombra dello scudo crociato, e che al popolo italiano costò sangue e morti) nei riguardi di questa gente che verosimilmente ha dietro le spalle un pesante fardello di responsabilità.

Sta bene: sono i dirigenti del fascismo, e sono il neofascismo, è il grande capitale che non rinuncia ai suoi profitti e vuole mantenere il popolo in catene.

Vi è anche una categoria di gente che delerava l'arrivismo e dell'oppor-tunismo ne fanno un'arma a molti tagli. E gli elementi di questa categoria, abilmente mimetizzati, operano con fardello sibilino e sotterraneo nel tentativo di creare una certa mentalità che si può considerare non meno pericolosa del teppismo classista.

Naturalmente tutti sono diretti nemici della democrazia, del progresso e delle classi lavoratrici.

Merita ancora rilevare che c'è troppa gente senza scrupoli che, speculando sui dissidi internazionali, conserva posizioni di privilegio lautamente remunerate. Ci sono, infine, da noi uomini che speculano sulla presunta pericolo-

sità che offrirebbe il confine orientale, daneggiando in tal modo una minoranza linguistica; e ci sono ancora, sempre nella nostra regione, coloro che, come i fascisti di ieri, confondono lo Stato con la Nazione e vorrebbero addirittura abrogare l'art. 6 della Costituzione che dice: « La Repubblica tutela con apposite norme le minoranze linguistiche ».

E' più facile parlare

Cooperative e alpeggi nella Val Resia e nella Val Canale

Il comune interesse, lo sfruttamento razionale del terreno, l'allevamento del bestiame dovrebbero teoricamente — in attesa di possibili e necessarie riforme di struttura fondiaria — inculcare maggiormente nella popolazione agricola uno spirito eminentemente associativo, e in conseguenza favorire la creazione di istituzioni di mutua assistenza e di cooperazione.

Altrove si è molto progredito su questa strada dando vita a forti organismi cooperativi e soprattutto a prodigarsi per mantenere in vita e ad estendere il più possibile l'area degli alpeggi che invece da noi, purtroppo, sta rimpicciolendosi con gravissimo danno per l'economia singola, o familiare, e generale.

In realtà, per quanto concerne le località dove qualcosa si è fatto, si può riferire che a Montebelluna in Val Cornappo e a Rodda in Val Natisone sono sorte e funzionano egregiamente delle stalle sociali. Si chiamano « stalle pilota », cioè di tipo sperimentale costruite però a completo carico dello Stato.

Di latterie ne esistono tre a Resia (latte lavorato giornalmente media quintali 5), una a Resiutta (un quintale), una a Chiusaforte (quintali 1,5), una a Dogna (quintali uno), 3 a Moggio (quintali 6), sei a Pontebba (quintali 7) e tre a Malgorghetto-Valbruna (quintali 4). Complessivamente un totale di venti latterie con una lavorazione di latte giornaliera di circa 25 quintali di latte. Della totale produzione del latte nella Val Resia, Canal del Ferro e Val Canale circa il 62,5% viene assorbita dall'industria casearia, il 12,5% dall'allevamento dei vitelli mentre il restante 25% è assorbito dal consumo diretto.

Si tratta di piccole latterie più di carattere familiare e locale che non industriale — sul tipo di quelle funzionanti allo stesso modo nella Val Tor-

di pace, di giustizia e popolazioni di parlata slovena.

C'è quasi da scommettere, qualora non si riesca a tenere bene a perti gli occhi, che domani iniziative pubbliche, volte a rialzare il livello di vita nella Valle e Convalli del Natisone, nella Valle del Torre, del Cornappo, di Resia e nella Val Canale, urteranno contro la resistenza organizzata di vecchi o nuovi « padroni del vapore » i qua-

re!

re, nella Val Cornappo e nella Val Natisone che sono in tutto una cinquantina e sulle quali ci ritorneremo sopra — che, ancora non meccanicamente ammodernate, non possono tener dietro ad una auspicabile e necessaria ricostituzione del patrimonio zootecnico, semidistrutto durante la guerra, un tempo sufficiente al rifornimento generale, industriale e familiare, perché sostenuto da un congruo numero di ben tenute e attrezzate malghe ora in gran parte purtroppo abbandonate.

Bisogna tuttavia ammettere che se per cause contingenti risulta fortemente diminuito il patrimonio zootecnico, pure per cause contingenti, prime fra tutte scarso reddito, mancanza di qualsiasi aiuto da parte dello Stato e della Provincia, mancanza di lavoro in loco e conseguente sensibile emigrazione, è diminuita la popolazione: quasi della metà fatta eccezione per il Tarvisiano dove, come si sa, sono sempre state in attività le vecchie miniere di Raibil e le pure antiche acciaierie di « Weinsselfel » (Fusine).

Il problema è quindi veramente serio e di attualità e perciò va affrontato con mezzi adeguati specie se si tien conto che esso problema sta alla base della vita stessa, e quindi dell'esistenza, delle popolazioni rurali delle zone prese in esame.

Come risolverlo questo problema? Ecco:

1) Ricostruire e aumentare il patrimonio zootecnico con il concorso na-

li, si può star certi, per soddisfare i loro egoismi, non indugeranno affatto a servirsi di nuovo del patriottismo per mascherare gli antidemocratici disegni cui sono animati e continuare ad insidiare, con una distruttiva e velenosa propaganda, i rapporti di buon vicinato faticosamente creati con il popolo sloveno.

Ecco perchè la Resistenza deve continuare!

con coincidenze immediate per le maggiori città del

CANADA

voli diretti trisettimanali tariffe ridotte per emigranti

VOLATE
Canadian Pacific

REX

Industrie A. ZANUSSI

PORDENONE (Udine)

HLADILNIKI - TELEVIZORJI - PRALNI STROJI - ŠTEDILNIKI
VELIKE KUHINJSKE, PRALNE IN HLADILNE NAPRAVE ZA
HOTELE, KOLEKTIVE IN RESTAVRACIJE

" JADRAN "

EXPORT - IMPORT

SEŽANA - JUGOSLAVIJA

Izvozi in uvozi po tržiškem in goriškem regionalnem sporazumu

s svojimi obrati:

Transport in skladišča,
Marmor, Kobilarna in
Restavracija Lipica

l'opera educativa della scuola intesa nel senso più lato e moderno. Attualmente i gruppi letterari sono 12; essi promuovono, incoraggiano e indirizzano l'attività creativa di 110 giovanissimi. I gruppi letterari tengono consultazioni periodiche per lo scambio delle relative esperienze, pubblicano le proprie produzioni sulla terza pagina della « Voce del Popolo », sul « Pioniere » o su giornalini di carattere interno, redatti dalle singole istituzioni scolastiche. Molto probabilmente nel corrente anno uscirà una nuova pubblicazione che ospiterà i risultati più validi conseguiti dai membri dei gruppi letterari. Parallelamente ai gruppi letterari si tende a sviluppare nelle scuole pure quelli di arti figurative. E' noto che gli scrittori e gli artisti in genere desiderano veder pubblicate e diffuse le loro creazioni; per questa ragione il Circolo ha iniziato la pubblicazione di quaderni di poesia e di prosa, mentre per soddisfare le aspirazioni dei compositori di musica leggera verranno incise su un disco le canzoni vincitrici dei festival.

Parimenti curato è il settore editoriale, e le sue necessità vengono soddisfatte dall'azienda giornalistico-editoriale del gruppo etnico EDIT. Essa si occupa della pubblicazione di libri scolastici per le scuole italiane, di opuscoli politici, del quotidiano « La Voce del Popolo », della rivista illustrata « Panorama », del mensile illustrato per ragazzi « Il Pioniere » e della rivista letteraria trimestrale « La Battana ».

Per espletare questa attività, cioè pubblicazione di libri, di opuscoli, dei periodici e del quotidiano, le repubbliche socialiste di Croazia e di Slovenia hanno devoluto nel 1964 la somma di 209 milioni di dinari; per il corrente anno sono stati richiesti 238 milioni.

Le prospettive dell'EDIT sono le seguenti: accentrare gradatamente tutto ciò che si stampa in lingua italiana in Jugoslavia e influire sull'importazione di libri, opuscoli, periodici e quotidiani dall'Italia, nonchè aumentare il numero delle pagine delle singole pubblicazioni (giornali e riviste).

In quanto alla radiodiffusione, al gruppo nazionale italiano dell'Istria e di Fiume, è dedicato anche un programma radiofonico, realizzato e trasmesso da Radio Capodistria, emittente che fa parte dell'Ente della Radiotelevisione di Lubiana. Dalla stazione di Radio Capodistria, fondata nel 1949, sono state trasmesse, fino al mese di marzo 1964, 29 mila ore di programma, musicale e parlato, in lingua italiana. Attualmente la sezione italiana di Radio Capodistria produce circa 6 ore al giorno di programma complessivo. Settimanalmente il programma parlato in lingua italiana è di 11 ore e 10 minuti.

Con la costruzione della nuova sede, inaugurata nel mese di maggio del 1964, Radio Capodistria e, di conseguenza, il programma italiano sono entrati in una

nuova fase di sviluppo, sviluppo favorito, in gran parte, dalla modernità e funzionalità degli impianti.

In questo settore non va trascurata l'attività svolta dalla stazione radio locale di Fiume, che emette giornalmente un notiziario di 15 minuti in lingua italiana e non va dimenticato che quanto prima entrerà in funzione anche un programma televisivo.

Passando ai Circoli italiani di cultura e le sale di lettura, essi costituiscono i centri motori ossia gli enti attraverso i quali si attuano le linee programmatiche dell'Unione degli Italiani nelle singole località, in cui vivono i connazionali, e si sviluppa l'attività culturale, artistica e ricreativa, soddisfacendo così le loro esigenze specifiche. I Circoli italiani di cultura sono divenuti centri di iniziative positive, che contribuiscono a tener desta la cura per l'elevazione culturale degli appartenenti al gruppo etnico nell'ambito della politica culturale generale del paese.

Il finanziamento dei Circoli italiani di cultura e delle sale di lettura è assicurato o da mezzi propri o da sovvenzioni delle comunità politico-territoriali; a tale titolo sono stati devoluti nello scorso anno oltre 20 milioni di dinari.

Con questa ultima puntata chiudiamo il servizio sulla chiara ed esauriente relazione dell'Unione degli Italiani di Fiume e dell'Istria e che può servire di esempio a tutte le comunità etniche che vivono in Italia.